

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนไทยในภาคเหนือประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตของชาวบ้านได้อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดความเชื่อ อาศัยน้ำฝนและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา ทำไร่ ทำสวน จึงมีความผูกพันกับในชุมชนสูงเนื่องจากมีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ประเพณีการลงแขกเอวเรือเอาวันในการทำงานที่ไม่สามารถทำตามลำพัง ได้มีความเชื่อร่วมกันในการนับถือผีसाงเวลา การพินระบบอาวุโส

ต่อมาประเทศไทยได้เริ่มมีพัฒนาประเทศไปสู่ภาคอุตสาหกรรม โดยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง พ.ศ.2504-2509 ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนานั้นการขยายตัวด้านสาธารณูปโภค ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ.2510-2524 เน้นการขยายตัวทางด้านการเกษตรและเริ่มปรับเปลี่ยนพัฒนาเน้นทางด้านอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น สมศักดิ์ศรีสันติสุข (2529:1) วิจารณ์งานการวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กล่าวไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 ปัญหาเรื่องการอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อครัวเรือนอย่างมากโดยเฉพาะ ความไม่เป็นเมืองได้ขยายเข้าสู่ชนบทอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิต และโลกทัศน์ของตนให้คล้อยตามสถานการณ์ความเป็นสังคมเมืองโดยหันเหจากอาชีพเกษตรเป็นหลักมารับจ้างใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ในที่สุดก็ได้ปรับเปลี่ยนพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การส่งออกและการบริหารในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2540-2544 ต่อมา พ.ศ.2545-2549 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 รัฐบาลได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นปัญหาเร่งด่วนของชาติที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 5 ปี ของแผนด้วยการกระจายโอกาสให้คนจนสามารถเข้าถึงบริการของรัฐ มีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งรวมทั้งการพัฒนาศักยภาพคนจนให้สามารถก่อสร้างตัวและพึ่งตนเองได้มากขึ้น แต่ยังมีคนจนหลายๆ คน ยังมีความฝันที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพตนเองจากเกษตรกรรมเป็นอาชีพอื่นเพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย นันทวุฒิ สังข์แดง

(2542:1) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพกล่าวว่ามีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาทำให้มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องจากการติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับโลกภายนอกมากขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมขึ้นในชนบท ส่งผลกระทบในการปรับตัวของชาวบ้านเกิดความวุ่นวายสับสนในการดำรงชีวิตของทุกครัวเรือน จากเดิมที่เคยทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพอาศัยแรงงานจากคนและสัตว์ เมื่อทางรัฐบาลได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้และได้แพร่กระจายสู่ชุมชน ทำให้การประกอบอาชีพดั้งเดิม เปลี่ยนไปเป็นการประกอบอาชีพด้านธุรกิจ โดยผลิตเพื่อขายจึงจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีใหม่ๆ มีการใช้เมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี ยานพาหนะและการชลประทานที่ต้องลงทุนสูง แต่ต้องใช้ น้ำอย่างจำกัดจึงไม่พอในการทำเกษตรกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ ที่ดินอย่างไม่ประหยัดทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นหมดไป จึงส่งผลให้ผลผลิตจากเกษตรกรรมต่ำลงและทำให้เกิดปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาภาวะยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอพยพย้ายถิ่น ปัญหาเหล่านี้ทำให้ประชาชนในชนบทเดิม จะหาอาชีพใหม่เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงชีพและบริโภคสินค้าภาคอุตสาหกรรม จึงมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพในชนบทมากขึ้น

หมู่บ้านแม่จ๊กตั้งอยู่ในอำเภอหางง จังหวัดเชียงใหม่ในอดีตเป็นหมู่บ้านที่ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ ทำนา ปลูกข้าวโพด ปลูกหอมและกระเทียมใช้แรงงานภายในครอบครัวทั้งผู้หญิงและผู้ชายช่วยกันทำงานโดยอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติและทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านอากาศดีไม่มีมลพิษ ประชาชนมีหนี้สินน้อยและมีความเป็นอยู่แบบพึ่งตนเอง ปัจจุบันประชาชนได้รับความเจริญและเทคโนโลยีต่างๆ จากสังคมเมือง จึงมีการเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ในการสนับสนุนอาชีพใหม่ในภาคอุตสาหกรรมและยกเลิกอาชีพเกษตรกรรมโดยการขายที่ดินให้นายทุนเข้ามาทำธุรกิจภาคอุตสาหกรรมจำนวนมาก ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ระบบเครือญาติ และระบบความเชื่อได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ชุมชนต้องหันมาพึ่งพิงภายนอกมากขึ้นสังเกตจากการที่หนุ่มสาวในหมู่บ้านหันไปสู่อชีพอื่น โดยออกไปทำงานนอกบ้าน โดยสตรีที่มีความรู้เล็กน้อยก็จะทำงานบริษัท ขายของหน้าร้าน เป็นคนใช้ พนักงานเสิร์ฟ คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม สตรีที่ไม่มีความรู้บางคนก็เข้ามาทำงานก่อสร้างจะเหลือแต่คนชราและเด็กอยู่ในหมู่บ้านเท่านั้น ทำให้ระบบโครงสร้างทางสังคมของชนบทที่เคยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันก็อ่อนตัวลง ทุกคนในหมู่บ้านมุ่งที่จะหารายได้และผลประโยชน์ส่วนตัวจนการให้ความร่วมมือในงานส่วนรวมของชุมชนลดน้อยลง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ นอกภาคเกษตรกรรมของสตรีบ้านแม่ขัก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งศึกษา กระบวนการในการเข้าสู่อาชีพในด้านรูปแบบการเข้าสู่อาชีพ วิธีการเข้าสู่อาชีพ ปัจจัยสำคัญที่ ผลักดันและดึงดูดสนับสนุนให้ประชาชนเข้าสู่อาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรม ได้เลิกศึกษาใน พื้นที่นี้เพราะเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับเมือง และมีการปรับเปลี่ยนอาชีพใหม่ จากอาชีพเดิมคือเกษตรกรรมเป็นอาชีพค้าขาย อาชีพรับจ้าง อาชีพคนรับใช้ อาชีพก่อสร้าง อาชีพ คนขายของหน้าร้านผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับชุมชนใน การสนับสนุนส่งเสริมงานพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับอาชีพสตรีและนำไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ให้กับประชาชนในหมู่บ้านแม่ขักได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามประเพณี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุและกระบวนการเปลี่ยนแบบตงอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรม ของสตรีบ้านแม่ขัก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจาก การเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรมของสตรีบ้านแม่ขัก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนใน การสนับสนุนส่งเสริมงานเกี่ยวกับอาชีพสตรี
2. นำผลการวิจัยที่ได้รับในครั้งนี้ไปเป็นแนวทางแนะนำให้กับประชาชนในหมู่บ้าน แม่ขัก ที่มีแนวคิดจะเปลี่ยนแปลงอาชีพได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามประเพณี
3. กระตุ้นให้ประชาชนในบ้านแม่ขัก เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ในหมู่บ้าน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ สตรีจำนวน 6 คน ที่อาศัยในชุมชนบ้านแม่ซึก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและประเด็นที่ศึกษาดังนี้

2.1 สภาพทั่วไปของบ้านแม่ซึก

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

2.1.2 วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน

2.1.3 สภาพทางนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน

2.1.4 การติดต่อกับภายนอก

2.1.5 สภาพทางด้านเศรษฐกิจและระบบผลิตของบ้านแม่ซึก

2.1.6 สภาพทางสังคมของหมู่บ้านและวัฒนธรรม

2.2 สาเหตุและกระบวนการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรมของสตรีบ้านแม่ซึก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2.2.1 การถูกชักชวนจากเพื่อน หรือญาติ

2.2.2 การได้รับการฝึกอบรมจากทางราชการหรือเอกชน

2.2.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรมของสตรีบ้านแม่ซึก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยคือ

2.2.3.1 ปัจจัยผลักดันภายในหมู่บ้าน

1) ตัวอย่างความสำเร็จ

2) ความนิยมในการบริโภคสินค้าและความทันสมัย

3) ภาระที่ต้องรับผิดชอบ

4) การได้รับการศึกษา

2.2.3.2 ปัจจัยดึงดูดภายนอกหมู่บ้าน

1) ความมั่นคงในอาชีพ

2) รายได้

3) การคมนาคม

4) การซื้อที่ดินของนายทุน

2.2.3.3 ปัจจัยสนับสนุน

- 1) การมีความสามารถ
- 2) การมีคณสนับสนุน
- 3) การมีโอกาส

2.3 เปลี่ยนแปลงเป็นอาชีพใหม่ของสตรีบ้านแม่ขั๊ก

2.3.1 อาชีพค้าขาย

2.3.2 อาชีพขายของในห้างสรรพสินค้า

2.3.3 อาชีพเย็บผ้า

2.4 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ ของภาคเกษตรกรรมของสตรีบ้านแม่ขั๊ก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ทางด้าน สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

2.5 เสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา โดยผู้วิจัยและชาวบ้านมีส่วนร่วม

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีคำศัพท์บางคำที่ใช้ความหมายและขอบเขตจำกัดมีดังต่อไปนี้

การเปลี่ยนแปลงอาชีพ หมายถึง สถานะของการเคลื่อนไหวในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลาจันที่สตรีบ้านแม่ขั๊ก สามารถทำการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่อาจไม่ได้มีผลกระทบให้เห็น จำนวนบวกอย่างเดียวแต่อาจมีผลกระทบให้เห็นด้านลบ

อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม หมายถึง อาชีพอื่นๆ ที่มีใช้การเกษตรกรรมและได้รับค่าตอบแทนเป็นตัวเงินซึ่งมีการประกอบอาชีพทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

การเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรม หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลประกอบอาชีพเกษตรกรรมและหันไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมหรือการที่บุคคลยังไม่เคยประกอบอาชีพแต่มีพื้นฐานในครอบครัวของตนประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ตนเองเลือกที่จะประกอบอาชีพอื่นๆ นอกภาคเกษตรกรรม

สตรี หมายถึง สตรีที่อาศัยในชนบทที่เปลี่ยนอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรมซึ่งมีฐานะเป็นธิดาหรือภรรยา หรือมารดาของครอบครัวที่อาศัยในบ้านแม่ขั๊ก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยตรงและโดยอ้อมทั้งด้านบวกและด้านลบเนื่องอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพ